

ВІДГУК

офіційного рецензента,
кандидата економічних наук, доцента
Лебединської Олени Сергіївни
на дисертаційну роботу **Семенова Антона Олеговича**
на тему **«Оцінювання безпеки розвитку людського капіталу»**,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 051 «Економіка»

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Сучасний етап розвитку України визначається глибокими соціально-економічними трансформаціями, зумовленими запровадженням воєнного стану у 2022 році. Воєнні виклики суттєво змінили підходи до формування, використання та розвитку людського капіталу, який набув статусу стратегічного ресурсу держави. Якщо раніше пріоритетами були інноваційність, інтеграція у глобальний економічний простір та модернізація освітньої системи, то в умовах війни на перший план вийшли питання забезпечення обороноздатності, збереження трудового потенціалу та підтримки критично важливих сфер життєдіяльності.

Актуальність теми зумовлюється тим, що трансформаційні процеси охопили всі ключові сфери функціонування суспільства. Система освіти зазнала суттєвих змін через руйнування інфраструктури, вимушене переміщення населення та масовий перехід на дистанційні формати навчання. Активізувалися програми швидкої професійної підготовки та перепідготовки кадрів, орієнтовані на формування воєнно значущих компетенцій. Підтримка підприємств, що забезпечують потреби армії та суспільства, стала важливим чинником зміцнення економічної стійкості держави.

Таким чином, дослідження проблем удосконалення методологічних підходів до оцінювання та розвитку людського капіталу в умовах воєнних і повоєнних трансформацій є надзвичайно актуальним як з наукової, так і з практичної точки зору. Це обумовлює актуальність теми дисертаційного

дослідження, що виконане Семеновим Антоном Олеговичем та підтверджує її своєчасність і значущість для забезпечення стійкого розвитку та конкурентоспроможності України.

2. Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями.

Актуальність результатів дисертації Семенова Антона Олеговича підтверджується також її зв'язком з науковими дослідженнями Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця за темами: «Організаційно-інформаційне забезпечення оцінювання людського капіталу підприємства» (номер державної реєстрації 0125U001312), «Науково-методичне забезпечення управлінської діяльності в умовах кризового та воєнного стану» (номер державної реєстрації 0122U201259), «Соціально-економічні аспекти управління персоналом в умовах загроз людського розвитку» (номер державної реєстрації 0123U103881), що підтверджено відповідними довідками.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їхня достовірність.

Дисертаційне дослідження «Оцінювання безпеки розвитку людського капіталу» виконано на високому теоретичному та методичному рівні, який характеризується застосуванням широкого спектру сучасних методів дослідження. У дисертації було використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: метод структурно-логічного аналізу; історичний метод; метод порівняння; метод морфологічного аналізу; абстрактно-логічний метод; методи економіко-статистичного аналізу і метод групувань; метод кластерного аналізу; метод ентропії К. Шеннона; метод таксономічного аналізу; графічний метод та ін. Усі застосовані методи були використані коректно, у відповідності до поставлених завдань. Завдання вирішено з використанням пакетів прикладних програм Microsoft Excel, Statistica 10.0.

Об'єкт і предмет дослідження визначені чітко, завдання сформульовані логічно та відповідають меті роботи. Основні наукові положення та висновки є обґрунтованими, впливають з отриманих результатів дослідження та

відповідають поставленим завданням.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертаційному дослідженні Семенова Антона Олеговича, мають достатньо високий ступінь обґрунтованості, що зумовлений якісним та глибоким аналізом значного обсягу наукових та статистичних джерел інформації, яка стосується питань оцінювання безпеки розвитку людського капіталу.

Вищезазначене свідчить про достатню обґрунтованість і достовірність наукових положень, рекомендацій і висновків дисертації.

4. Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Проведений аналіз змісту дисертаційної роботи та публікацій Семенова Антона Олеговича дає підстави стверджувати, що запропоновані розробки мають наукову новизну та засвідчують особистий внесок здобувача у розвиток теоретичних і науково-методичних засад оцінювання безпеки розвитку людського капіталу. Вирішення поставлених завдань відрізняються науковою новизною:

удосконалено систему показників безпеки розвитку людського капіталу на регіональному рівні, що відрізняється від існуючих оптимізованим їх кількісним складом без втрати інформативності й адаптацією до умов обмеженого обсягу офіційної статистичної інформації, зумовленого нормативними обмеженнями у період соціально-економічних потрясінь, що забезпечить можливість проведення безперервного моніторингу з метою своєчасного виявлення загроз (с. 135 дисертації);

удосконалено процедуру агрегування первинних показників Індексу безпеки розвитку людського капіталу, що ґрунтується на застосуванні методу ентропії К. Шеннона, яка відрізняється від традиційних підходів урахуванням мінливості й інформаційної значущості кожного показника у межах досліджуваного періоду, що дозволяє підвищити об'єктивність оцінювання у періоди кризових змін, що дає можливість не лише визначити інтегральний рівень безпеки розвитку людського капіталу, а й виявити ключові детермінанти, які набувають критичного значення в періоди соціально-економічних

потрясінь., що сприятиме більш точній ідентифікації дисбалансів у структурі безпеки людського капіталу та сформує аналітичне підґрунтя для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо його відновлення та розвитку (с. 137 дисертації);

удосконалено організаційне забезпечення оцінювання безпеки розвитку людського капіталу шляхом запровадження дієвих координаційних механізмів та оптимізації інформаційних потоків між суб'єктами оцінювання. Запропонований підхід передбачає чітке розмежування повноважень, встановлення регламентів взаємодії та формування єдиного інформаційного простору для обміну аналітичними даними. Особливістю розробленого підходу є забезпечення узгодженості та інтегрованості дій усіх учасників процесу, що сприяє підвищенню прозорості процедур оцінювання та обґрунтованості прийняття управлінських рішень у системі забезпечення безпеки розвитку людського капіталу. (с. 185 дисертації);

набуло подальшого розвитку визначення поняття «безпека розвитку людського капіталу», яке, на відміну від наявних трактувань, розглядається як стан динамічної рівноваги між процесами самоінвестування та зовнішнього інвестування, спрямованими на збереження й підвищення рівня здоров'я, особистісних і професійних, вроджених і набутих характеристик людини або соціальної групи на всіх економічних рівнях, що розширює зміст категорії через поєднання економічного, соціального та безпекового вимірів розвитку людського капіталу (с. 132 дисертації);

набуло подальшого розвитку теоретичне обґрунтування переліку критеріїв вибору підходу до оцінювання людського капіталу, що, на відміну від існуючих, враховує рівневу диференціацію (нано-, мікро-, мезо- і макрорівень), особливістю якого є інтеграція критеріїв релевантності, адаптивності та аналітичної точності, що забезпечує обґрунтований вибір процедури оцінювання безпеки розвитку людського капіталу залежно від рівня економічної системи. Це сприяє підвищенню якості управлінських рішень та ефективності реалізації політики розвитку людського капіталу (с. 81 дисертації);

набув подальшого розвитку інструментарій аналізу реалізації державної

політики у сфері фінансування безпеки розвитку людського капіталу, що дає змогу встановлювати порогові та оптимальні параметри ресурсного забезпечення, за яких забезпечується належний рівень безпеки розвитку людського капіталу і створює підґрунтя для підвищення результативності державної соціально-економічної політики та забезпечення стійкого розвитку людського капіталу (с. 102 дисертації).

Результати, отримані Семенова Антона Олеговича, містять наукову новизну, є достатньо обґрунтованими та широко представлені науковій спільноті у публікаціях та під час участі у міжнародних науково-практичних конференціях.

5. Теоретична цінність і практичне значення результатів дисертаційного дослідження.

Основними науковими здобутками дисертаційного дослідження, що мають практичну цінність, є: поглиблено змістовне наповнення поняття «безпека розвитку людського капіталу» шляхом реалізації методу морфологічного і контекст аналізу поняття «людський капітал» та узагальнення досвіду науковців, які працювали над питанням взаємозв'язку понять «безпека-розвиток»; систематизовано методичні підходи до вимірювання безпеки розвитку людського капіталу через морфологічний аналіз з метою чіткого визначення ознак різної класифікації; удосконалено методичний підхід до оцінювання безпеки розвитку людського капіталу на основі залучених до системи оцінювання індикаторів, дозволить забезпечити можливість моніторингу з метою своєчасного виявлення загроз; подальшого розвитку набула процедура агрегування складових Індексу безпеки розвитку людського капіталу, що базується на використанні методу ентропії К. Шеннона, що сприяє більш об'єктивному відображенню стану безпеки розвитку людського капіталу та своєчасному реагуванню на зміни соціально-економічного середовища.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх застосування під час формування стратегій і програм соціально-економічного розвитку на державному та регіональному рівнях із урахуванням принципів

забезпечення безпеки та сталого розвитку людського капіталу. Розроблені рекомендації прикладного характеру можуть бути використані у процесі вдосконалення державної соціальної політики, а також при розробленні механізмів підтримки та відновлення людського капіталу в умовах соціально-економічних криз і трансформацій.

Свідченням практичної значимості пропозицій здобувача є приклади їх впровадження в діяльність підприємств, про що надано відповідні довідки. Основні положення та висновки дисертації характеризуються прикладним характером, пройшли апробацію та активно використовуються в процесі діяльності наступних організацій та установ: ТОВ «Український науково-дослідний інститут оборонних технологій» (довідка № 2509-01 від 25.09.2025), ТОВ «Центр знешкодження вибухонебезпечних предметів та рекультивації» (довідка № 38/ак від 01.09.2025).

Теоретичні та методичні положення дисертаційної роботи використовувалися в навчальному процесі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця для поглиблення теоретично-методичного забезпечення навчального процесу підготовки бакалаврів і магістрів за спеціальностями «Економіка» та «Соціальне забезпечення» під час викладання дисциплін «Стратегічне управління людським капіталом», «Кадрова безпека», «Управління персоналом», «Економіка праці і соціально-трудова відносини», «Соціальна безпека» (довідка №25/86-07-90 від 18.11.2025).

6. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях.

Семенов Антон Олегович за результатами дисертації опублікував 10 наукових праць загальним обсягом 4,29 друк. арк., з них особисто здобувачці належить 2 друк. арк., серед яких 1 стаття у вітчизняному виданні, що включені до міжнародних наукометричних баз, у тому числі Web of Science, 4 статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України. Зазначені публікації відповідають вимогам пунктів 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня

доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ №44 від 12.01.2022 р. Окрім того результати дослідження проходили апробацію на міжнародних наукових конференціях, за результатами яких здобувач опублікував 5 публікацій у матеріалах й збірниках тез доповідей на наукових конференціях.

На підставі цього опублікування й апробацію результатів дисертаційної роботи Семенова Антона Олеговича слід вважати достатньою.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Семенова Антона Олеговича містить анотацію, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. У додатках є копії довідок про практичне використання результатів дослідження. Обсяг основного тексту дисертації становить 10,79 авторських аркуша, що цілком відповідає встановленим вимогам. Робота викладена науковим стилем, її зміст має чітку логічну послідовність виконання поставлених завдань, які розкривають етапи досягнення мети. Оформлення дисертації відповідає вимогам Наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 № 40 зі змінами від 31.05.2019 р.

8. Академічна доброчесність.

При детальному розгляді дисертаційної роботи Семенова Антона Олеговича не виявлено порушення академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації), що підтверджено результатами перевірки за допомогою спеціальних програмних засобів.

9. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Оцінюючи в цілому позитивно дисертаційну роботу Семенова Антона Олеговича, вважаю за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні положення:

1. У дисертації аргументовано обґрунтовано рівневу диференціацію оцінювання людського капіталу (нано-, мікро-, мезо-, макро- та мегарівень) (розділ 1, підрозділ 1.3). Разом із тим потребує більш детального висвітлення механізм узгодження результатів між різними рівнями, що дозволить уникнути методологічних розбіжностей при формуванні інтегральних оцінок.

2. Представлений у роботі інструментарій аналізу реалізації державної політики у сфері фінансування безпеки розвитку людського капіталу (розділ 2, підрозділ 2.1, с. 101 – 105) є змістовним та інноваційним, зокрема щодо визначення інтервальних меж достатності фінансування. Водночас доцільно розширити аналіз з урахуванням галузевої та регіональної специфіки, що дозволить підвищити практичну релевантність запропонованих рекомендацій.

3. Використання здобувачем у дисертаційній роботі методу ентропії К. Шеннона для агрегування показників (розділ 2, підрозділ 2.3, с. 134 – 146) є методично виправданим та забезпечує підвищення чутливості інтегрального індексу до структурних змін. Водночас доцільним було б доповнити дослідження порівняльним аналізом результатів за альтернативними методами зважування, що дозволило б додатково підтвердити стійкість отриманих оцінок.

4. Запропонована у дисертаційній роботі модель організаційного забезпечення оцінювання безпеки розвитку людського капіталу (розділ 3, підрозділ 3.2) є логічною та практично орієнтованою. Проте доцільно детальніше розглянути потенційні інституційні ризики впровадження запропонованих механізмів, зокрема можливість дублювання повноважень та обмеженість ресурсного забезпечення в умовах соціально-економічної нестабільності.

Наведені зауваження мають дискусійний характер та не впливають на позитивний висновок щодо дисертаційного дослідження.

10. Загальна оцінка роботи, її відповідність встановленим вимогам.

Дисертація Семенова Антона Олеговича «Оцінювання безпеки розвитку людського капіталу» являє собою завершену працю, яку присвячено вирішенню важливого наукового завдання щодо узагальнення та розвитку теоретичних положень, розроблення методичних підходів, а також практичних рекомендацій з оцінювання безпеки розвитку людського капіталу.

Тема дисертаційної роботи є актуальною і відповідає пріоритетним напрямкам наукових досліджень та науковим програмам. Наукові положення, висновки та рекомендації характеризуються новизною, теоретичним і

практичним значенням, а також достатньо обґрунтовані. Рівень оприлюднення основних положень дисертації у наукових публікаціях, апробації та практичного впровадження результатів відповідає встановленим вимогам.

На основі викладено можна зробити висновок, що дисертаційна робота Семенова Антона Олеговича на тему: «Оцінювання безпеки розвитку людського капіталу» відповідає всім вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Вимоги, що містяться у пунктах 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, що затверджений Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44, повністю виконані. Автор дисертації, Семенов Антон Олегович, заслуговує на присвоєння ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» зі спеціальності 051 «Економіка».

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної економіки
Харківського національного економічного
університету ім. С. Кузнеця

Олена ЛЕБЕДИНСЬКА

Підпис засвідчую:

Вчений секретар ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Оксана ПИСАРЧУК